

SLOVESNOST

Leopold Suhodolčan

Skulptura je na svojem prostoru, je pomislil Martin Lan, slovesnosti se lahko začnejo; gledal je Andreja, ki se je še zmerom sukal okrog nje, in gladil podstavek, na katerem je stala.

»Andrej, nehaj,« je rekel Lan, »nazadnje bo podstavek boljši kot skulptura.«

»Videl sem, kako so jih uredili drugi,« je odgovoril Andrej, zamalo bi se mu zdelo, če bi ga drugi prehiteli, je pomislil Lan, v njem se je prebudila nepokvarjena čast dobrega delavca.

Postavljati so začeli že ob svitu, a so potem dolgo čakali na viličarja, ki jo je prepeljal z delovnega mesta na prostor, kjer bo postavljena. Andrej je tekal po tovarni, da bi ga našel, a ko da viličar tistega dne sploh ne bo prost, je kazalo; nazadnje si je spet pomagal s svojim obratovodjem. Drugim kiparjem so skulpture prepeljali že prejšnje dni, niso imeli težav, sam direktor železarne je zbral delavce. Zadnje dni so Lana kratko malo puščali samega, nihče ga ni spraševal, če kaj potrebuje, nihče se mu ni približal, še sobarica je hodila le po stropu hodnika, mesto je živelo svoje vsakdanje življenje, čeprav ni bilo mogoče ob nobeni uri presoditi, se hiše pomikajo dalje ali stojijo venomer na mestu.

»Zdaj, mislim, bo,« je rekel Andrej in se zravnal.

»Slišim, mestna godba na pihala že vabi na slovesnost,« je dejal Lan.

»Domov še skočim in se spreoblečem,« je rekel Andrej.

»Dober si, Andrej,« se je nasmehnil Lan, »saj ne bova šla na tom-bolo.«

Andrej pa je vztrajal pri svojem, gledal ga je, kako je hitel proti stanovanju.

Martin Lan je še nekaj trenutkov zrl v skulpturo, ljudje, ki so prihajali mimo, so se tudi za trenutek ustavljali, nekaj novega stoji na njihovem vsakdanjem koščku mestnega zemljišča, obračali so poglede, si glasno brisali nosove, jutra so bila že hladna, a opoldnevi vroči, kaj lahko se prehladiš, pa odhajali dalje, zdaj se vsaj še ustavljajo in obračajo glave in si brišejo nosove, čez nekaj dni se bojo navadili nanjo in nahod bojo preboleli, malokdo bo še pomislil, ljudje božji, ali veste, da to železno strašilo predstavlja Boga ljubezni.

Napotil se je proti hotelu, godba na pihala, ki je igrala na dvorišču pred hotelom, mu je prihajala vse bliže, kapelnik je stopal najvišje, tam po robu streh, in je dirigiral z zlatim strelovodom, ki ga je izpulil najlepši strehi.

Okrog dvorišča so na drogovih visele zastave, na častnem mestu pa so bile postavljene zastave držav, iz katerih so prišli kiparji na dobrijsko srečanje. Na parkirnem prostoru je bilo že polno avtomobilov, kaže, da je prišlo nekaj gostov tudi od drugod, je pomislil Lan in obstal v senci nizkega drevesa na robu dvorišča. Iz ulic so prihajali meščani, mesto je že pogrešalo slovesnost, prirejali so vsaj po eno na leto; mestni veljaki so na njih lahko pokazali svoje govorniške sposobnosti, njihove žene nove obleke in klobuke, meščani pa so se napasli radovednosti, nato pa z oživiljenim zadovoljstvom spet odhajali na svoje vsakdanje delo; čakali bojo na kakšno novo slovesnost. Videl je Davida, koliko opravkov je imel, prešteval je zastave, če so vse razobešene, prestavljal je rože na častnem mestu, vrtnarji so slabo opravili svoje delo, preizkušal je mikrofone, ena, dve, tri, štiri, pet, vljudno je prigovarjal gostom, kam naj se postavijo, da bojo bolj vidni meščanom, upošteval je staro pravilo, da so meščani najbolj razočarani, kadar na slovesnosti ne morejo videti tistih, ki so na častni tribuni. Zbrani so bili že vsi kiparji, Adam Arnuszkiewicz z dvignjeno mladostno glavo, Piretić s preprostim vsakdanjim razpoloženjem, Japonec Oka. Ko se je skrivnostno smehljal in kdaj pa kdaj pogledal ženo, ki si je za slovesnost oblekla v kimono in si s tem takoj pridobila meščane, vse oči so bile uprte vanjo.

Martin Lan je iskal z očmi mestne može, a jih ni mogel odkriti; pomagal mu je meščan, ki se je blizu njega pogovarjal z znancem, rekel je: »Gospodje so še na nogometni tekmi, ni še končana, slišiš?« Tudi Lan je prisluhnil, kako je množica na bližnjem stadionu spodbujala svoje ljubljence. »Današnja tekma je odločilna,« je še slišal meščana, »od nje je odvisno, če bo naše mestno moštvo ostalo v prvi ligi.«

Godba na pihala se je že utrudila, kapelnik si je brisal potno čelo, na strehah je bilo še bolj vroče. Meščani so se nemirno premikali sem in tja po dvorišču in se tiho pomenkovali, le otroški vozički so bili nekoliko glasnejši. Na stadionu je šumela množica, čebelnji panj je rasel v debelo nebo.

Lan je opazil, kako so se blizu častne tribune začele zbirati najuglednejše meščanke, Litnikova, Kajnova, Najdenova, Davidova in seveda gospa županja; že od daleč je videl, kako tekmujejo med sabo v vljudnosti in prijaznosti.

Potem je poklical Andreja, ki je prišel na prostor za slovesnost, a ga ni opazil. Nasmehnil se je in se približal. Bil je v svoji najboljši obleki, umit in počesan, videti je bilo, kako neroden je v beli srajci in svečani obleki, ko da ne ve, kako naj obrne glavo in kam naj si da svoje težke roke, kravata ga je zategovala kot vrv svojo žrd.

»Kaj ne boste, kaj ne boš šel tja k njim?« je vprašal Andrej. Še zmerom ga je kdaj pa kdaj zaneslo in ga je začel vikati, sploh ob svečanih trenutkih.

»Tam ni več prostora,« je odgovoril Lan, »in potlej ga bo še manj, ko bojo prišli z nogometne tekme.«

Za sabo sta zaslišala glasno govorjenje, Lan se je ozrl. Tisti trenutek se je spogledal s Kolomonovo, bila je častna predsednica mednarodnega srečanja kiparjev na Dobrihah, z njo je hodil mož in drugi člani osrednjega odbora, široko je odprla oči in se nasmehnila, pa glasno rekla svoji družbi: »Glejte ga, Lana!«

Ko se mu je približala in mu ponudila roko, je dejala: »Bala sem se že, da vas še danes ne bo na slovesnost.«

»Nobeden me ne bi pogrešal.«

Obkrožili so ju. Kolomonova je bila velika in s postavo baletke, in vedel je, da je bila nekoč res baletka, še zmerom je bila lepotica, čeprav se je bližala štiridesetemu letu. Obnašala se je sproščeno, ko da sploh ni prišla na slovesnost, temveč na klepet ob dobri črni kavi. Podobna je bila, ko da je vsa njena družba pod vtisom njene osebnosti, izžarevala je privlačnost, ki ji je bilo težko ubežati.

»Obhodili smo vse skulpture,« je povedala in ga znova pogledala, zdaj se spominjam, nekoč sem njene oči že videl v južnem morju, je pomislil, »nazadnje smo bili pri vaši...« Nenadoma mu je stisnila roko in rekla: »Naj vam prva čestitam...« In potem mu je bilo, ko da ne more izpustiti njene roke, svoje prste je za skodelico riža zamenjala s kakšno vzhodnjaško boginjo, je pomislil Lan.

Vprašala je še: »Ne boste šli z nami na častno mesto? Vem, niste za ceremonije, a le pojdite, zaradi mene...«

Martin je po obotavljanju, ki pa je trajalo le nekaj drobnih trenutkov, privolil pa še dejal: »Andreja bom vzel s sabo. Andrej mi je pomagal pri delu.« Zdaj se je obiral Andrej, sramežljivo se je skušal izmuzniti, a ga je Lan prijel za komolec in ga kot otroka odvedel s sabo.

Kolomonova je stopala z vzravnano postavo naravnost čez široko dvorišče, tako da so jo lahko videli od vseh strani, z vseh oken, ki jih še bojo naredili v mestu, in tudi s tribune, venomer je pogledovala k Lanu; oblekla se je v preprosto poletno obleko, ki pa je v manjših podrobnostih kazala na njen svetovljanski okus, nič ni manjša od mene, je pomislil Lan ter se kdaj pa kdaj ozrl, da bi se prepričal, če je Andrej še ob njem.

Preden so prišli do tribune, so opazili, da se je na parkirnem prostoru ustavil širok, črn fiat, Kolomonova se je obrnila k Lanu pa rekla: »Seveda, predstaviti vas moram gospe Ballinjevi. Mogoče vam to ime

kaj pomeni... Je lastnica znane privatne galerije v Milanu... Dolgo se že poznavala, pa sem jo za to priložnost povabila na Dobrije... Ogledati si je želela skulpture.«

Pohitela je z Lanom k črnemu avtu, iz njega je stopila ženska, ki je bila Kolomonine starosti, le da je imela srebrne platinaste lase, bila je podoba kipca, ki že od vekomaj stoji v kakšni svetovni galeriji. Pozdravila se je s Kolomonovo, ta pa ji je nato predstavila Lana; trudil se je, da bi pokazal kar se da vljuden obraz. Ballinijeva je bila glasna in zgovorna, vendar njena zgovornost ni bila zoprna, prej odlika dobre razpravljalke v izbrani družbi ljubiteljev umetnosti. Kolomonova je vzela Lana v sredo, pa so tako skupaj odšli do častnega mesta. Lanu je bilo težko, da je Andrej počasi zaostajal, vem, vsak trenutek se bo nekam potuhnil, če ga spet ne bom potegnil za rokav. Ko so že obstali na tribuni, se je vrnil ponj in ga s prigovarjanjem spravil na mesto, kjer je stal sam. S tribune je bil lep razgled po hotelskem dvorišču, meščanov je bilo zmerom več, na stadionu pa še ni bilo konec tekme. David je razburjeno pogledoval na uro in se vsako minuto prihajal opravičevati h Kolomonovi.

»Če jih še čez deset minut ne bo,« je rekla Kolomonova, svetovljansko vljudno je zadrževala jezo, »bomo začeli slovesnost brez župana in njegovih.«

»Ta tekma,« je jecjal David, »gotovo so jo morali podaljšati...« Pohitel je h kapelniku in ga preprosil, naj zaigrajo še polko ali koračnico, da se ljudem ne bojo pile noge k tlom.

Potem je na mestnem stadionu še zadnjič zašumela množica, čebelnji panj se je razpočil, tekme je bilo konec, Davidu je od sreče zažarel obraz. Kmalu so na dvorišče zapeljali avtomobili, prebijali so se skozi vrste meščanov, pa se zaustavili na parkirišču. Izstopil je župan in nato še drugi, Perun, Litnik, Kajn, Najden, ne da bi se jim bilo mudilo, so prišli na tribuno, župan se je pozdravil s Kolomonovo, z Ballinijevo in drugimi.

Slovesnost se je lahko začela. Najprej je spregovoril David in prikazal, kako pomembno je srečanje kiparjev za Dobrije, končal je z besedami: »V teh dveh mesecih je naše mesto dohitelo stoletja, z enim samim zamahom smo stopili v hram svetovne umetnosti, pridružili smo se najslavnejšim mestom, ki jim pomeni umetnost najvišjo dobrino človeštva... Vsa zahvala gre našemu dragemu županu, direktorju naše železarne in vsem našim mestnim možem...«

Za njim se je v imenu osrednjega odbora, ki je pripravil srečanje, oglasila Kolomonova. Po vrsti je omenila skulpture, ki so jih kiparji ustvarili na dobrijskem srečanju, nato pa je dejala: »Posebej pa naj mi

bo dovoljeno, da čestitam kiparju domačinu, Martinu Lanu, ki je vašemu mestu ustvaril enkratno umetnino... Delu je dal naslov Bog ljubezni... Naj ostane mestu kot simbol vsega, kar se v današnjem času kaže v odnosih med ljudmi..., mesto naj sprejme Boga ljubezni takega, kakršnega je umetnik ustvaril... Čestitam vsem kiparjem in se jim v imenu odbora zahvaljujem za veliko delo, ki so ga opravili v tem poletju...«

Lan je komaj še slišal župana, ki je govoril zadnji; kiparje je svečano razglasil za častne meščane mesta ter jim razdelil diplome. Ko jo je Lan jemal iz njegovih rok, je župan gledal mimo njega v shujšani mikrofon, bežno mu je stisnil roko; gotovo bi bil diplomu raje podelil svoji kuharici kot meni, je pomislil Lan, a naj si ne beli glave, diploma mi je figo mar, to je listina za meščane, kot so tudi svečanosti zanje, pred njimi mora biti vse polikano in slovesno, kruha in iger, še zmerom veljavno geslo, doma borj imel spet sitnosti, kam bom spravil ta papir, še skuriti ga ne bom mogel, ker ogrevam stanovanje le na električno, in naše skulpture bo čez leto in dan že prebil plevel, prav na svečanostih najbolje požene korenine, z očmi je drsel po množici, nobenega slona ne vidim v njej, samo slaščičarja in nekaj policajev, je pomislil, in ko je zagledal Katarino daleč v ozadju, stala je s Terezo, se je oddahnil. Katarina bo prebolela ošpice, se je nasmehnil, Tereza ji bo pomagala, izkušena je, imuna in še laže bi ji bilo, če bi si kje za večerne sprehode našla kakšnega slona, saj postajam vse bolj razposajeno razpoložen, je pomislil. Najraje bi bil stopil k mikrofону in bi posebej pozdravil gospo Najdenovo in gospo Kajново, njuno medsebojno spoštovanje in ljubezen, ki jo kažeta na tej svečanosti, bi postavil za zgled vsem meščanom; godba na pihala je še enkrat zaigrala veselo koračnico, da so ljudem poskakovala srca, po dvorišču se je cedilo pozno avgustovsko sonce, zastave so rasle v nebo, otroci so razigrani tekali sem in tja in se obešali na slona, ki si ga niso dočakali, in kapelnik je zlezel še na višjo streho in od tam vodil svojo strumno mestno muziko.

Po slovesnosti so jih povabili v hotel na svečani obed, pogrnjena je bila dolga miza, vsa je bila okrašena s prtički, ki so bili postavljeni kot mehke bele skulpture. Kolomonova je mimogrede pošepnila Lanu: »Zvedela sem, kako so vas imeli tukajšnji veljaki radi.«

»Bolj me ne bi mogli imeti,« je odgovoril Lan.

Kolomonova se je zasmejala, čeprav ji je tudi v nasmehu ostal obraz svetovljansko nedotaknjen. Ostala je v središču pozornosti, župan se ji je vljudno smehljajal ter pritrjeval njenim besedam. Litnik, Kajn in Najden so zmedeni molčali in čakali, da bo slovesnost mimo, da bodo višji gostje spet zapustili mesto in jim prepustili vse vaje in oblake za dež. Lan je kot otroka držal Andreja za roko, saj mu je hotel že

nekajkrat pobegniti. »Nisem za to družbo,« je nenehno šepetal, »glej, in drugih pomočnikov sploh ni tu na obedu.«

»Ostani,« mu je govoril Lan, »da bo imela družba vsaj enega delavca in bom jaz imel vsaj enega prijatelja.«

Kolomonova je povabila Lana, da je sedel pri mizi njej nasproti; k njemu je prisledla Ballinijeva in njen spremljevalec, ne bomo zvedeli, je njen šofer, mož ali ljubimec, je pomislil Lan, veseli me, da jim je postavila to uganko, nato so prisledli še drugi kiparji, Arnuszkiewicz je dvoril županovi hčerki, dvajsetletni študentki, venomer se je s prsti igrala s svojo zlato verižico, Lan je opazil, kako je župan naskrivaj pogledoval k njima, oči so mu žarele.

Natakarji so tekali iz kuhinje v jedilnico, zlikani in naškrobljeni, velika nihajna vrata se niso več umirila. Ballinijeva se je lahko pogovarjala z nekaj gosti hkrati, vljudno in brez spakovanja je govorila v italijanščini ali angleščini, čeprav se je lahko brez težave sporazumevala z njo le Kolomonova in njen mož, Lan je po šolsko lomil angleščino.

»Vaša skulptura mi je zelo všeč,« je rekla Ballinijeva, z očmi preživelega praznika je gledala Lana, »lahko rečem, da je poleg Poljakove najboljša...«

Ceprav jo je Lan razumel, je Kolomonova vseeno naglas prevedla njene besede, slišali so jih lahko vsi pri mizi, utihnili so in prisluhnili, le natakarji so še drsali z nogami.

»Seveda so tudi druge zelo dobre,« je takoj diplomatsko dodala Ballinijeva, »pravzaprav vse, Dobrije so imele srečo s kiparji.«

Kolomonova je spet naglas prevajala.

Ballinijeva se je znova obrnila k Lanu, glej, njene oči so zdaj srebrne kot njeni lasje, je pomislil Lan, hladne in izzivajoče obenem, nekoliko tiše je dejala: »Vaša skulptura je sodobna, natrgana in hkrati prefinjena po svoji obliki, ker ne more skriti klasičnih prvin... V kiparju, ki ima srce današnjega časa, bi le težko nastala drugačna...«

»Morebiti bi bila vendarle še lahko drugačna,« je rekel Lan, »in predvsem boljša.«

»Vem, vem,« se je zasmejala Ballinijeva, »komaj umetnik dokonča svoje delo, je z njim zadovoljen le nekaj trenutkov, ta trenutek niti ni vselej na koncu ustvarjalnega procesa, potlej je spet večni nezadovoljež...«

»Vidim, poznate nas.«

Cez čas je Ballinijeva dejala: »Če bo le mogoče, bi vas rada še letos povabila za razstavo v svoji galeriji v Milanu.«

»Če bom le imel kaj razstavljati,« se je branil Lan.

»Lan, pripravili se boste na razstavo,« je z odločnim, a vseeno vljudnim glasom segla v besedo Kolomonova. »Tako povabilo dobi le vsak sedmi kipar v Evropi.«

Bil je vesel, ko se je nato Ballinijeva zapletla v pogovor z Arnuszkiewiczem in Piretićem, komaj je prenašal trenutke, ko je bil za omizjem nekaj časa v središču pozornosti, videl je, kako so se dobrijskim možem topili nosovi, a za poletjem prideta jesen in zima, je pomislil, spet bojo dobili svojo staro obliko in barvo. Lan se je kdaj pa kdaj zasukal h Kajnovi in Najdenovi, sedeli sta nekaj stolov dalje, izzivalno jima je pogledoval v oči, molče sta se nasmihali, vem, prav hvaležni bi mi bili, če bi jima zdajle našel koga, ki bi jima pripovedoval smešnice. Grede k njima pa se mu je ustavljal pogled na Kolomonovi, na njenem vratu, ki je bil izklesan iz enega samega kosa, našli so ga med umetninami na starem grškem otoku; roke je položila predse na mizo, delala se je, ko da ne ve, da jo opazuje, vsa vljudna je bila do svojih sosedov, njen mož je sedel ob koncu mize, pogovarjal se je z Davidovo.

Srečal sem že veliko žensk, je pomislil Lan, a zdi se mi, Kolomonove še ne, mimogrede je prej slišal, kako jo je mož poklical po imenu. Mihela je podoba ženske, ki enkratno združuje klasično in moderno lepoto, ko da sama zase sedi za mizo in ji miza ne more vsiliti svoje lesene štirioglate oblike in stol si je ne more pridobiti zase, svetilka nad njo ji ne more ničesar več dodati, še za pomarančno lupino svetlobe ne, vse so že od vekomaj uravnane; nihče od nas, ki sedimo za to dolgo mizo, ne bo nikoli do kraja doumel mehkoše gibov njenih rok in vratu, si je rekel, saj še na marjetico sredi travnika ne zmoremo zlesti, žensko lepoto imam za najbolj resnično med vsemi. si je ponovil, in bila je največkrat upodobljena, ni mrtva, vklešeš jo v kamen in je živa, zvariš jo v železo in ti pôje, izdolbeš jo v les in te greje, začutil je slabost in majhnost, neboljenost ob misli na dela, ki jih je že ustvaril.

Po končanem obedu je župan spet vstal, da bi tako opravil še svojo zadnjo dolžnost, še enkrat je zazvenel njegov svečani glas. »Dobrijčani smo srečni in ponosni, da je bilo tako pomembno srečanje prav v našem mestu,« je govoril, »v našem malem, a lepem mestu, in srečni smo, da smo v tem kratkem času, v letošnjem poletju pridobili za naše mesto nove prijatelje, velika imena v današnji svetovni umetnosti, pa prav gotovo izražam mnenje vseh meščanov, če rečem, da bodo tudi za zmerom ostali naši prijatelji...«

Po pozdravnem napitku, ko so zažvenketali kozarci, je bil svečani del slovesa končan. Ko da so vsi že komaj čakali na to, saj so se začeli premikati, nekdo je podrezal v mravljišče, vstajali so in odhajali iz jedilnice, pa se čez nekaj časa spet vračali, se zbirali v nove, manjše

skupine, se presedali k novim sosedom. Tudi Lan je vstal in pospremil Andreja do vrat, ni ga mogel več zadržati, obljubila sta si, da se bosta pred Lanovim odhodom še srečala. Lan je obstal na hodniku in si prižgal cigareto. bolešno mu je dišala. Večerilo se je že, torej je naš obed trajal do večerje in vmes smo se ustavili le na vsaki peti postaji, je pomislil Lan, v kavarni hotela je zaslišal godbo, igrala je za večerni ples. Nenadoma je zrasel pred njim ravnatelj Bojc, ujel je Lanu roko ter mu jo krepko stisnil, pri tem sta se pogledala od blizu v oči, nato je odšel dalje, videl ga je, kako si je prižgal pipo, Lan je še dolgo potem vonjal njen dolgi vonj. Iz jedilnice se je prikazal Arnuszkiewicz, spremljal je županovo hčer, ni bila lepotica, vendar je z njim diplomatsko izkušeno koketirala, podoba je bila, da je znala razpravljati, poslušati svojega sobesednika, najbrž ni neumna punca, si je rekel Lan, Arnuszkiewicz ji bo lahko prižgal vse svoje sveče.

Na hodnik je prišla tudi Kolomonova, župan jo je zvesto spremljal ter ji razlagal, kako bodo uredili prostore, na katerih stojijo skulpture, in pred vhodi v mesto bodo postavili velike reklamne table, ki bodo že na vratih opozorile tujce, kaj si lahko od tega dne dalje ogledajo v mestu. Kolomonova ga je pripeljala do Lana in se ustavila.

»Sam ne morem verjeti, a je res, da šele s temi skulpturami dobiva naše mesto pravo podobo,« je govoril župan, »do zdaj je bilo kot veliko stanovanje brez slik.«

»So tudi drugi mestni možje tega mnenja?« je vprašala Kolomonova.

»Vsi, seveda,« pritrди župan.

»Tudi Lanov Bog ljubezni za vas ni strašilo?« Kolomonova je županu neusmiljeno gledala v oči.

»Kako morete kaj takega vprašati, gospa Kolomonova,« je počasi spravil iz sebe župan.

»No, no, saj ste imenitni mestni možje,« je rekla Kolomonova, smehljaje je položila županu roko na zapestje. Nato je pogledala Lana in ga vprašala: »Lan, me hočete pospremiti do avta? Ogrnila si bom jopico, zazeblu me je.«

Lan je narahlo prikimal, župan se je z zadržanim smehljajem poslovil in se vrnil k družbi. Kolomonova je molče stopala po dolgem hodniku, Lan ji je sledil, počutim se kot inspicient, ki vodi na baletno sceno veliko umetnico, tiho potrka na vrata njene garderobe in zakliče, madame, na vrsti ste, in potem ji odpre vrata in ji pohlevno sledi z inspicientsko knjigo v roki; zmerom znova se v njem rodi želja, da bi jo pospremil čisto na oder, da bi zaplesal z njo kot solist, jo objemal v pasu, jo nosil na rokah, ji čisto od blizu gledal v oči, se ji v plesu povsem približal z licem, a ga ji ne bi poljubil, nato pa se z njo pri-

klanjal navdušenemu občinstvu, a zvečer doma bi pomislil, inspicient ali solist, oder je prevara, videz.

»Veste, Lan, saj me sploh ne zebe,« je rekla, »vsaj tako ne, kot si je mislil gospod župan,« prišla sta na konec hodnika, »hotela sem biti le malo na samem z vami.« Gledala ga je skozi oči.

Lanu je bilo, ko da je zgubil inspicientsko knjigo, na pamet pa ni vedel, kaj naj stori naslednji trenutek, a ni odmaknil oči od nje. Bil je prvi trenutek slabosti, ki ga je kdaj v življenju občutil v bližini ženske. Lepota, kadar se zbere vsa na enem mestu, te zagotovo spravi na kolena, ga je spreletelo. A že trenutek nato je bila slabost mimo, čeprav je vedel, da mu bo okus po njej ostal. Lahko sem zadovoljen, da sem zgubil inspicientsko knjigo, tako se je v meni lahko prebudil Tin, resnični Tin, ki ne prenese nikakršnega vnaprej napisanega besedila, razveselil se ga je kot prijatelja, s katerim se že nekaj časa ni videl.

»Če sem odkrit, vam povem, da sem že ves popoldan z vami na samem,« je odgovoril Lan, ni zagrnil svojih oči.

Prestopila sta se proti kavarni, kjer je igrala godba, hodila je pol koraka pred njim, prav bi bilo, če bi jo do praznikov dohitel, je pomislil.

»Lan, vi najbrž ne veste, a z vami sem se srečala že veliko prej... Pred leti sem bila na vaši prvi večji razstavi v Ljubljani,« je govorila Kolomonova, obstala sta pred vrati v kavarno. Zdaj se je sunkovito zasukala k njemu in rekla: »Že od tistega dne ste mi simpatični.«

»Moral bom nekega dne narediti Boginjo lepote,« je po tinovsko zinil Lan, »le da ne bi našel mesta, kamor bi jo lahko postavil.«

»Oh, kako neusmiljeni so vaši komplimenti,« ga je zavrnila, a ni pokazala nobene zmedenosti.

Odprla je vrata v kavarno, ritem beatlevske glasbe jima je bušnil naproti, robovi stropov v kavarni so drseli vse niže k tlom, klavir je vse bolj široko odpiral svojo veliko črno perut, Kolomonova je odšla dalje, zagledala je prazna stola.

»Sediva malo,« je predlagala, »tu naju prav gotovo ne bojo iskali.«

Na majhnem odru so se v hitrem ritmu zvijali kitaristi, dolgi lasje so jim opletali po vratu, pri mikrofonu je stalo dekle v tesni beli obleki in z rdečo rožo na levem ramenu, dolgi lasje so ji padali na prsi, ko da komaj premika svoje telo v ritmu, v resnici pa jo je ritem trgal na najglobljih mestih telesa. Plesalci so se sredi kavarne vrteli s plesalkami, se lovili za roke, klecali v kolenih ter v zanosu zvijali oči, nad njimi pa je z eno samo perutjo letal klavir, bobnel je v svojem letu. Lan si je zaželel, da bi med njimi zagledal Katarino, plesala bi z dolgolascem v odprtem ritmu, ustnice bi ji razpiral hruškov smeh.

»Nekaj neukročenega je v tem ozračju,« je rekla Kolomonova, »prvinsko neukročenega, zato me privlači... Mladi brez predsodkov plešejo in govorijo drug z drugim, nobena meja ne more zaustaviti tega vala... In v nastopih mladih je tudi nekaj samosvojega... Odrasli moramo imeti opozicijo, drugače bi se svet še hitreje usmradił.«

»Vidi se vam, da ste bili veliko po svetu,« je rekel Lan. »Tudi zato so bili mestni možje tako majhni pred vami.«

»Res, mož je kot časnika prepotoval skoro ves svet. Spremljala sem ga, in to je tudi vse, za kar mu bom zmerom hvaležna. Nič drugega naju ne veže. Dihala sem z zrakom vseh pomembnejših mest sveta, spoznala sem veliko galerij... Tudi z Ballinijevo sva se tako srečali... Mož se je obnašal širokosrčno in z razumevanjem, kadar sem dneve in dneve prečepela v galerijah ali odhajala v družbo k ljubiteljem ali ustvarjalcem umetnosti... Seveda je bilo kljub vsemu njegovo ime vse, moje nič, njegove članke so poleg naših objavljali tudi mnogi drugi časniki s svetovnim imenom.«

»Vseeno pa so vas izbrali za predsednico tega srečanja.«

»Hm, morebiti je bil kdo zaljubljen vame,« se je nasmehnila, »pa je v trenutku slabosti predlagal mene.«

»Zelo ste skromni, vendar rečem, boljše predsednice ne bi mogli najti... Ne, ne, nikar ne ugovarjajte, saj to veste, da se nikoli pred nikomer ne pretvarjam.«

»O, to vem! Vem tudi, da so vaše želo v tem poletju pošteno okusili tukajšnji mestni možje, in sploh vem veliko več o vas, kot si morebiti mislite.«

»Prav nobene škode ne bi bilo, če tega ne bi vedeli.«

Zdaj je spregledal, da so ga za srečanje kiparjev na Dobrijah izbrali prav na njeno pobudo, zamerila bi mi, če bi se ji izdal, da to vem ali pa bi se ji za to celo zahvalil, upam, da ne bom kdaj tako prekleto neumen, si je rekel.

Obmolknila sta z orkestrom, ko da se je veliki prostor kavarne sesul v praznino, a okna so že pohodili med plesom, ker so imela predolga krila. Muzikantje so odložili kitare, pevka je sedla k mizi blizu odra, krilo ji je zlezlo še više čez kolena, zdaj šele vidim, kako šibka usta ima, je pomislil Lan, veliko bolje je zanjo, kadar poje. Plesalci so se zalivali s pijačo in si na marmornatih mizah hladili roke. Na vratih je za trenutek obstal Litnik, majal se je kot star, namočen čoln, nato pa je debelo zamahnil z roko ter spet odšel.

Lan je pogledal Kolomonovo. Zdi se mi, njena lepota je rasla ob lepotah, ki jih je vdihavala v galerijah; Tin v njem je spregovoril:

»Veste, Mihela, rad bi bil z vami do jutra ...«

Gledala mu je v oči in odgovorila:

»Pravkar sem vam mislila to predlagati ... In hvala vam, da ste me poklicali Mihela ...«

»Prav, da ste me povabili v svojo sobo,« je rekla Kolomonova, ko sta vstopila in je Lan zaprl vrata za sabo, »tako bo možu ostala najina soba ... Zdi se mi, da se ves večer ni mogel odtrgati od Davidove.«

»Pa vseeno ... Rad bi vas povabil v kakšen manj neumen prostor, kot je ta hotelska soba.«

»Tudi hotelska soba je lahko budoar francoske kraljice, če to želimo ... Jaz sem jih vajena, veliko sem prespala po hotelih.«

Sedla je na posteljo in se nasmehnila: »Taka je kot vse hotelske postelje na svetu, samo veliko bolj trda.«

»To je zaradi drv, ki jih imajo zložene v hotelski kleti,« je rekel Lan in se prav tako nasmehnil.

Primaknil je stol in sedel njej nasproti, v tihoti je zaslišal zidarje, ki so pred leti ometavali sobo, čopiče pleskarjev.

»Kot otrok sem včasih pomislil, da boste nocoj tu z mano.«

»Jaz bom zdaj kot odrasla kdaj pomislila, kje bi vas srečala na starost.«

Lan jo je ujel za roke in dejal:

»Poslušajte še enkrat, jaz se ne sprenevedam ... Vsaka beseda, ki jo bom nocoj še izrekel, bo hkrati kompliment in resnica ... In potreben sem bil tega vašega obiska.«

»Vesela sem ... Še bolj, ker vem, da ste v tem času, ki ste ga preživeli zdaj poleti na Dobrijah, strli nekaj ženskih src.«

»In dodajte še tistih devet žensk, ki so jih odvedli že Turki pred stoletji, a so jih zdaj našli v mojem šotoru,« je rekel Lan. »In ko takole pregledujem svoj bojni plen, ugotavljam, da sem prav tak kot drugi ... Prav tak sem del Boga ljubezni kot vsi drugi ...«

»Prihraniva si spoved za sodni dan,« je dejala Kolomonova.

Obmolnila sta, zidarji so z dlanmi brusili omet.

»Sovražim romantičen molk,« je spregovoril skoro preglasno.

Gledala ga je in se smehljala, čelo se ji je vračalo z bega.

Nenadoma se je sklonil in jo poljubil.

»Mihela ...«

»Po moško se poljubljaš, Martin ...«

Poljubil jo je znova, začutil je, kako mu je položila roko na vrat, dotaknila sta se s koleni, kako zmorejo njene ustnice toliko mehko,

se je vprašal, kaj je Rodin mislil na njen poljub, kako more biti njen vrat tako enkratno podaljšan in obrušen, kaj si ga je sončila na vseh plažah sveta, kako morejo biti roke tako enkratno njene, kaj so ji rasle v tihotni molitvi največje katedrale.

»Lepa si...«

»Martin, prosim, nikar...«

»Nisem ti rekel tega, ker si mi pred vsemi pohvalila skulpturo, toliko me že poznaš, prej bi si sredi mestnega trga javno odrezal jezik...«

»Vseeno mi reci karkoli drugega...«

»Vem, obrabljeno je že. To so ti rekli že mnogi.«

»Da.«

»Mogoče vendarle niso mislili tako kot jaz.«

»Mogoče, a vseeno... Moje življenje je mozaik. Sestavljam ga iz doživetij, srečanj... Kamenčke za mozaik si izbiram sama, kdaj, kako — si še sama sebi ne znam razložiti...«

Po premolku je misel dopolnila: »A nikar ne misli, nisem sentimentalna zavoljo tega, nisem zagrenjena... Morebiti le nekoliko nesrečna... Ne bom si odpustila dneva, ko sem stopila iz baletnega zbora, se poročila in odšla z možem po svetu.«

»Spoznala si svet. Zdaj ga imaš kot na dlani. Tvoje so vse galerije sveta. Dobrije so zate mestece, v katerih se nihče ne upa naglas povedati, kaj misli o mestni kanalizaciji, o mestnem obzidju, ker tvega pogubljenje.«

»To mi je v zadoščenje in v uteho... In tudi to, da je zdaj hči v baletni šoli. Vsi pravijo, da mi je strašno podobna.«

»Vse se spet začne od začetka, čeprav drugače in po drugi poti.«

»Mož se je seveda v vseh družbah postavljajl z mano. Nikoli ni pozabil povedati, da sem bila baletka in da sem zavoljo njega zapustila oder. S tem je takoj zrasla njegova vrednost, a na samem, na samem nikoli ni prav vedel, kaj naj počne z mano.«

Lan ji je spustil roke, iz kavarne so se še zmerom slišali zvoki orkestra. V tovarni se je oglasila sirena, delo je bilo za tisti dan končano.

»Nisem bil veliko po svetu,« je rekel Lan, »a ga vseeno vidim kot iz satelita, vsega naenkrat, satelit sem si zgradil s svojim lastnim življenjem, le s to razliko, da ga vidim hkrati od daleč in od blizu, včasih celo povečanega, toliko je moj satelit boljši, poskrbeti bom moral pravočasno za patent.«

»Zato je tak tudi tvoj Bog ljubezni, zmerom bolj razumem... Res si lahko ponosen nanj.«

»Ne znam biti na ničesar ponosen... Kadar visim pod trebuhom najvišje zvezde, je pod mano vse tako majhno, minljivo...«

»A priznaj: vseeno še delaš. Naredil boš nove skulpture, v vsakem umetnikovem dokončanem delu je hkrati maternica za rojstvo nove, prepričana sem, in tudi Ballinijeva je navdušena. Tega nikar ne pozabi.«

Prijela ga je za roko in ga zvalila k sebi na posteljo. Rekla je: »Saj nisi proti, če sediva bolj blizu drug ob drugem.« In je še smeje dodala: »Ta soba je premajhna za razdalje.«

»Mihela, bojim se, da boš nekatere stvari nocoj v meni raztopila... Navsezadnje me boš še navdušila za delo, strašno... In dobrijskim možem se bom začel smehljati, kot se jim znaš ti.«

»Jaz se smehljam vsem...«

»Vse manj jih je, ki tako tvegajo pogubljenje.«

»Smehljam se policajem, generalom in politikom, so enaki po vsem svetu... Dobrije so le podobica sveta, ki jo lahko kupiš na sejmarski stojnici.«

»Tudi Judeju se smehljaš? Ga poznaš?«

»Poznam ga. Mož mi je pravil o njem. Še maloprej mi je rekel: Ne družì se preveč z Lanom, Judeju to ne bo po volji... Kaj pa pravzaprav imaš z njim?«

»Nisem pri njem kupil jabolka za ozimnico,« je rekel Lan.

Kolomonova se je glasno zasmejala, pa rekla:

»Najbrž se jim zdajle obrača v želodcu vse nocojsnje vino, ko vejo, da sem šla s tabo v sobo...«

»Imenitna si, Mihela.«

»Nič mi ne morejo... Mož me bo zaščitil s svojim imenom in zvezami... Poleg tega sem že spala z Judejevim višjim šefom...« Tiho je dodala: »To je bila najbolj ogabna noč v mojem življenju...«

Svetilka na posteljni omarici je gorela z rumenim snopom, gotovo je svojo prvo noč prespala v žitu, je pomislil Lan pa vzel iz omarice steklenico, nato še kozarca in natočil.

»Veliko piješ?« je tiho vprašala in na pol izpila kozarec.

»Ne bi bil rad boljši, kot je večina današnjih ljudi.«

Izpila je in Lan ji je znova natočil, rekla je: »Edina tekočina je, s katero lahko vse utopiš. Še zmerom ni nihče izumil boljše.« Nato je segla z roko med njegove skice, ki so ležale na posteljni omarici in mizici; ko da se želi z nečim zamotiti.

»Naredil si več skic, kaj?« je rekla.

»Dosti. Zdaj je čas, da jih pokurim. Zmerom požge vse skice. Naj stoji samo Kalvarija, kaj bi si ljudje ogledovali še vmesne postaje. Vmesne postaje so moje, Kalvarija za ljudi.«

»Mogoče si vseeno lahko eno vzamem,« je vprašala. »Glej, ta je že kot Kalvarija sama.«

»To lahko vzameš. Ti.«

Neučakano jo je znova poljubil, narahlo je upognila vrat, zdrsnil ji je s poljubom po njem, vse do prsi, globoko je dihala. Na njej se ne more poznati starost, je pomislil, njena topla koža združuje dekliskost in zrelost obenem, nikoli tega še ni tako občutil, je ženska, ki ji z enim samim zamahom odšteješ vse moške, s katerimi je že spala. Zdaj se je prelomila v pasu in omahnila na posteljo, zaprla oči, obraz je obrnila v strop, ki je dobival barvo baldahina, kako prekleto smešno je to. Naslonil je glavo na njene prsi, tiho je še prešteval korake Eskima, ki stopa po pršičavem večnem snegu, pa obležal. Zdaj sva mrtva, je pomislil, večno mrtva, nihče naju ne more več oživiti, Eskim naju bo pokopal najgloblje, zdaj si lahko poveva vse, spakovanje je med nama dokončno zbrisano, in vse med nama dobiva enako starost in vrednost, velikost in barvo, umetnost, beg, smisel, življenje, večnost, kamen, drevo, ljubezen.

Ko je premaknil roko, kaj sem ji hotel odpeti obleko, je pomislil, je odprla oči in stopila z baldahina, na katerem je plula nad strehami mesta, odmaknil se je, vstala je, mu ponudila roke. Dvignil se je k njej in jo objel, velika je kot jaz, si je rekel, a kdo ve, če so ta trenutek mere prave, kdo ve, koliko milj je en meter in koliko čevljev en palec. Počasi ji je odpenjal obleko, za dolgo sta se ustavila pri vsakem kosu obleke. Njena ramena so nedotaknjena, je pomislil, čeprav jih je poljubljalo že veliko ust, nihče ji ne more ničesar odvzeti, ima postavo najboljše baletke, še zmerom, tudi jaz ji jo ne bom pokvaril s svojimi rokami, zjutraj bo taka, kot je zdaj, na prsi se ji lahko naslonim moker ali nag ali večno bolan, še najmanjša vdolbinica ne bo ostala na njih, in razmerja med njenimi rameni in dojkami bodo ostala neizmerljiva in tudi jaz ne bom dognal, kako globoko je od njenih kolen do bokov; morebiti se mi je le posrečilo, da ima moj Bog ljubezni njeno rebro, a malokdo ga bo najbrž opazil, videli bojo le strašilo, Erosa današnjega stoletja, ki mu je ostal le še velik penis, a morebiti bojo nekega dne le odkrili v njem tudi njeno rebro, vžgal sem ga v skulpturo, preden sva se nocoj srečala, in še vso noč mi je potlej gorel prst, s katerim sem varil.

Stala je z njim sredi sobe, smehljala se je, njena sramežljivost je bila veličina, potoval je z rokami po njenem telesu, da bi dojel nemo-goče, znova je začutil, kako daleč je še tisto, kar je skušal doseči, samo s konicami prstov se dotika tistega, na kar bo morebiti stopil šele čez stoletja, kar je večnega in dobrega pod ruševinami časa. Pomagam jim, kolikor morem, si je rekel, da bi kje na temeljih začeli znova, z Evo, je nenadoma pomislil in se prestrašil, z Evo, kaj stoji onkraj Mihele, gleda naju z dna dvorišča, v naročju drži črnega mačka in se nama

smehlja z belim obrazom. Spoznaval je, Mihela sega le do jutra, morebiti bo odšla v svojo sobo že pred svitom, mož bo že uredil svoje, mirno bo spal, le na videz se bo prebudil, ko bo vstopila, nič se ne bo delala, da bi hodila po prstih in ne bo tiho zapirala vrat za sabo.

Odlašal je trenutke, ko se bo pomaknil z njo k postelji, legla bosta, a pustila odejo pri nogah. Smrtni greh ima, kdor se z Mihelo ljubi pod odejo, je pomislil hudomušno, spet se je oglasil v njem Tin, ki se mu je bil za nekaj trenutkov potuhnil.

Legla sta na odejo, ki je bila razpeta od stene do druge strani velikega hotela, v igri sta se lovila po njej, zdaj sta bila na tem, zdaj na njenem drugem koncu, da se je moral Lan nekajkrat ujeti za žleb pod hotelsko streho, in od enega konca do drugega je bilo daleč celo stoletje, preplavati je bilo treba ocean na otroški ladjici iz papirja, ob srečanjih sta si vsakokrat zamenjala glavi in roke in noge, dokler se naposled nista zaustavila na najglobljem mestu odeje, da bi si drug drugemu spet vrnila dele telesa, ki sta si jih med igro zamenjala, da bi si razdelila papirnato ladjico, njej dimnik, meni sidro, si je rekel, in zdaj nisem inspicient, sem solist.

Ko sta se umirila, je tiho spregovorila:

»Morebiti te je celo motilo, da sem šla nocoj kar tako s tabo, ali pa tudi ne, nisi moški, ki ženski pred posteljo spregleda vse, po postelji pa jo gleda z očitki... A zame je taka noč preizkušnja, če sem še svobodna, živa...«

»V marsičem me prekašaš, in to je tudi zame pomembno...«

»Nocoj ne bom zaspala do jutra,« je rekla, »samo sentimentalne ženske zaspajo po ljubezni.«

»Tako malo sentimentalne ženske doslej še nisem srečal,« je rekel Lan, »in tako malo sebične.«

»O, ne zagovori se,« je odgovorila, »sem tudi sentimentalna in najbrž tudi sebična in imam tudi že gube na telesu, sem tudi neusmiljeno stvarna, kot vidiš. A ti me poznaš le to noč. Človek pa živi tudi dneve, jutra in popoldneve, poleg poletja tudi zime.«

»Toda druge ženske so še veliko bolj sentimentalne in sebične. zlasti sebične, v vsaki ženski je nekaj Ksantipe,« je poudaril Lan.

»Sebične smo tudi zaradi boja za našo uveljavitev, obstanek... Mislim celo, da bi postale moškim brez sentimentalnosti in sebičnosti dolgočasne.«

»Gre za neumno sentimentalnost in sebičnost, in to na ženski težko prenašam,« je dodal Lan. Vse, kar jih je poznal, je niso mogle skriti pred njim, tudi Dana je zadnje leto ni mogla več skrivati. je pomislil, morebiti sta jo življenje in čas naredila takšno, da je bruhalo iz nje

vse, kar se skriva v ženski; nobenega razumevanja ni več kazala za njegovo delo, čeprav tega ni povedala naglas, le ni ga več vprašala, kaj dela, ni šla več na njegovo razstavo, ni prišla v njegovo staro črno nogavico, da bi jo vsaj pospravila, jezila se je, kadar je dajal denar za kiparski material, mu očitala, da jo zanemarja, da se nima več časa z njo pogovarjati. Vse dneve samo prečepi v tisti luknji, kot je rekla mojemu ateljeju, lahko bi šla kdaj med ljudi, kot hodijo drugi, lahko bi si kupila boljše stanovanje, drug avto, in potem je začela celo vreščati, kadar si je na predpražniku pozabil očistiti čevlje, kdo bi kar naprej mislil na prekleti predpražnik, če misliš na svoje delo, godrnjala je pred njim, ko je električar slabo popravil stikala v stanovanju, bil sem kriv, da sem izbral najslabšega električarja v mestu, se je spominjal, sama pa je bila z električarjem vljudna in prijazna, naredila mu je malico, čeprav si jo zanikrnež ni zaslužil, in zvečer je dolgo histerično jokala, če je prišel prepozno iz svoje luknje, in je bila že ugasnila luč, pa jo je prebudil, zdaj ne bo več mogla zaspiti, je govorila, pa je zato velikokrat spal kar v svoji stari črni nogavici, če se je zvečer predolgo zamotil z delom, to je bilo zadnje leto, ko da je začutila, da je zgubljala bitko s svojim življenjem. A čeprav sem velikokrat trepetal v jezi, ji nisem nikoli ničesar očital, zadrževal sem se pred njo, pred njo sem bil le malokdaj Tin, raje sem se umikal v molk, kaj bi se bojeval na bojišču, na katerem so že drugi pokosili vojake.

Zunaj se je prebujalo rahlo avgustovsko jutro, ko je vstala in se začela oblačiti; gledal jo je, ko da mu s kretnjami telesa in rok igra na zaslonu senčnega filma, ni mogel več razložiti, kje se končuje njeno telo in kje se začenjajo kretnje zavese, okna in jutra; potem se mu je približala, se sklonila k njemu in ga poljubila, pustila mu je okus po svetu, ki ga je živela, ko bo prišlo jutro, bom morebiti spet samo inspicient.

Z roko je pobrskala po papirjih, takoj je našla skico, ki si jo je prejšnji večer izbrala.

»Ta je lahko moja, si rekel,« je dejala, pa odšla, slišal je še njene korake na hodniku, dokler jih ni na koncu pojedla sobarica.

Ni več zaspal. Dan je prihajal počasi, ko da mu je okno pretesno, ni mogel razmakniti zaves; daleč spodaj v železarni so pripravljali kotle, v katerih bodo vse do večera pekli krogle za zamorskega kralja. Nenadoma se je odločil, odpotoval bom že danes, zdaj zjutraj, kaj bi bil ljudem še ves dan pod nogami.

Vstal je in zbral svoje stvari. Ko je jemal iz omare vetrovko, se je domislil, Katarina zdajle še gotovo spi, pokrila se je s tole vetrovko, ki sva jo vzela s sabo, ko sva se pred dvema mesecema odpravljala na Dobrije, vedel sem, da ji vseeno ne bom mogel ubežati, četudi ji pustim

to vetrovko, glej, Tereza pa že dolgo spi brez te vetrovke, se je nasmehnil, samo roke si položi na oči, na lica, ramena in prsi.

Sobarica je stala pred sobo, ko je odhajal.

»Pa glejte, da boste sobo za mano dobro prezračili,« ji je rekel. »kot je v navadi, kadar se izseli gobavec.«

Sobarica se je nasmehnila in ga zavrnila:

»Bili ste dober gost, nikoli niste sitnarili. In zdaj vsi vemo, da je bila takrat samo prometna nesreča.«

Pred hotelom je zmetal svoje stvari v avto, pa se domislil: Kaj bom odnesel pete kot hudodelec, ki ni maral špinače in češpljeve juhe? Trenutek nato pa si je dejal, v resnici sem se že včeraj poslovil od kiparjev, kaj bi jih še danes posiljeval z obrabljeno ceremonijo rokovanja pa besed, na svidenje, hvala za vse, lepo je bilo, pa nikar nič ne zamerite, še veseli bojo, da jih nisem tako zgodaj budil, in še posebej mestni možje, ki zdaj še olikano smrčijo in molijo svoje bele noge skozi črne dobrijske dimnike.

Odpeljal se je s hotelskega dvorišča; spaček je nekaj časa kašljal, potlej pa se je ugreel in se potuhnil v usodo, kot jutranja kokoš je brskal po cesti, glej, spet prihaja po njej možicelj, ni večji kot grahovo zrno, paziti moram, da ga ne bo pobrala kokoš.

Na koncu naselja je zapeljal mimo svoje skulpture, ni se mislil ustavljati, ko se mu je zazdelo, da so jo čez noč ogradili, mestni možje so jo ogradili v sanjah, naglo je zavrl in se ozrl skozi zadnjo okensko šipo, skulptura je stala na svojem mestu kot prejšnji dan, deske za ograjo so imeli možje še v svojih posteljah, greli so jih med nogami, je pomislil Lan, in meščani bojo računali, koliko železa in jekla sem po nepotrebnem zapravil, koliko bi zanj dobili, če bi ga odnesli k trgovcu s starim železom; in ne spominja se več, kdaj je tjakaj postavil svojo skulpturo, delo je bilo opravljeno, skulptura pa mu je pustila na telesu globoko brazgotino, ki jo bo na novo razsekaval, ko bo ustvarjal nove skulpture, morebiti bojo samo variacije na Boga ljubezni, saj se moram vendar pripraviti na razstavo v galeriji gospe Ballinijeve, je pomislil, če ne bo že danes pozabila na povabilo, in morebiti sem bil do nje premalo vljuden, morebiti sem zinil kaj nespametnega, kaj tinovskega, pa saj mi bo nekoliko pomagala Kolomonova, vem, da mi bo pomagala, že je spet mislil nanjo, vse bolj se mu je dozdevalo, da združuje v sebi vse, kar pričakuje od ženske, lepoto telesa in neodvisnost duha, da se v trenutkih kaže že kot strašna popolnost, a kaj če sploh ni bila resnična, ga je hip nato spreletelo, sploh nisem preživel z njo noči, take ženske ni, sam sem si naredil Kolomonovo takšno, po kiparsko sem jo zvaril iz tisočletnih lepot, ali pa je, si je znova dopovedoval, le da s tako žensko

preživiš lahko eno samo noč, če živiš z njo tudi čez dan ali če se celo poročiš z njo, postane kot vse druge ženske, zjutraj hodi po hiši s preveliko obnošeno haljo, z nabuhlim licem, opoldne z rokami, ki dišijo po čebuli, z zadirčnim nagovorom za mesarja in s sladkim pozdravom za poštarja, popoldne preprane roke in s kokošjim klepetom s sosedo, zvečer z gubicami na čelu in z vse bolj osušenimi prsmi in z dolgimi očitki za moža, kje je hodil tako dolgo, bolj bi se lahko brigal za dom, saj že ni več denarja za kruh in obleko in nove odeje. A če bi se zdaj tudi vrnil v hotel in jo počakal, da bi Kolomonova vstala in prišla iz sobe, se moje spoznanje ne bi spremenilo, in bilo bi prekleto neumno, da bi to počenjal, edino v človeškem življenju reprodukcija ni mogoča, tudi rekonstrukcija preživete noči ne.

Že je vozil mimo dolgih hiš z majhnimi okni, skozi najmanjšega in najnižjega zdaj gleda name na ulico Judej, natanko vem, še zmerom ima rdeč in čvrst obraz, njegova smrt je še daleč.

Kmalu se je ustavil pred vratarnico železarne. Naprosil je vratarja, da je poklical Andreja. Ko se je prikazal, mu je Lan stisnil roko in dejal:

»Če tebi stisnem roko, si nič drugega ne mislim pri tem. Na svidenje, Andrej.«

»Srečno, gospod Lan...«

Zanj sem spet gospod Lan, je pomislil, ko je odpeljal dalje, ne more se me zamisliti drugače kot na tronu, četudi ga pred njim razbijem v planke, a vem vsaj to, da se vede in govori resnično in iskreno.

Ko je bil že daleč iz mesta, se je domislil: polomil sem ga, na mestnih vratih bi bil moral vsaj še zahupati v slovo, da bi bili meščani spet lahko mirno in brez skrbi zlezli iz postelj ter bi nato odšli po vsakdanjih opravkih, prekleto, pokvaril sem jim poletje, najprej ta suša in potem še jaz, in še kdaj bi se rad spomnil na dan, ki sva ga s Katarino preživela v središču gozdov, glej, klicala me je Tin, ali me bo še kdo kdaj tako poklical, rad bi, da bi me Tereza še kdaj povabila na sladoled, da bi Andreju še kdaj stisnil roko, a vse to je kot želja maturantov, ki jih nobeno poznejše srečanje ne vrne več v dijaške dni.

V daljavi se je nebu povešal težki vodeni trebuh, nič dobrega ni, če pobliskuje že v jutru, je pomislil, prihaja črn dež, zdaj ko odhajam, zemlja ga čaka z vsemi usti.

Vozil je z največjo hitrostjo, večje hitrosti si s spačkom ne moreš privoščiti niti za praznike, je pomislil, zdaj se je ozrl, zazdelo se mu je, da je pozabil vetrovko, tako je bilo tudi takrat, ga je spreletelo, v enem samem trenutku je znova podoživel čas, ko se je zgodilo; vračala sta se iz Ljubljane, bilo je zgodaj dopoldne kot tokrat, z nekaj deli sem sode-

loval na razstavi, pa sem se seveda srečal s starimi znanci in smo po stari navadi šli pit. Dana je ostala v hotelu, potem ko je čez dan dolgo hodila po mestu, morebiti je prehodila vse moje poti, vrnil sem se šele proti jutru; zjutraj me je komaj prebudila, prosil sem jo, naj vozi, da se ne počutim najbolje, a ni marala, govorila je, vedel si, da boš moral zjutraj voziti, prej bi bil prišel spat, dolgo sem se umival z mrzlo vodo, ko sem se nenadoma le spet počutil sposobnega za vožnjo, ko da sem se pomladil in naspal, se najedel svežih otroških žlic, a je bila le kratkotrajna prevara, vozil sem z vse večjo muko, da bi le za sekundo lahko izpustil volan in zaprl oči, sem si zaželel z vsem telesom, samo za drobno lastovičjo sekundo, a Dana je molčala, in sem se čudil, da je samo molčala, po navadi je govorila, kadar je bila jezna name; ko pa sva se ustavila na Trojanah, se je celo razživila in postala nenavadno nagajiva, »mislila sem, hipnotiziral boš volan, da bi se upravljal sam, tako si buljil vanj,« je dejala, in potlej bi jo bil najraje objel in poljubil, ko je rekla, da bo zdaj ona vozila; tiho sem se potuhnil na svoj sedež in blagroval trenutek, ko se je Dana odločila, da bo šla na šoferski tečaj, nekaj časa ni hotela slišati o tem, »vsak dan je več nesreč na cestah,« je govorila, »svet se bo pogubil,« a se je nato le odločila, zmerom je bila polna nasprotij, nobene stvari ni znala ali ni mogla uresničiti po žensko preprosto, ko da o vsaki njeni kretnji in besedi odloča tisoč stvari, trenutek zatem pa sploh nobena, zdaj je bila zagrenjena in sentimentalna, pa spet razposajena in polna nestvarnega upanja, še njene obleke so bile zmerom komplicirano, čisto po svoje krojene, brez napak je opravila šoferski izpit, to je pomembno za mojega sodnika in porotnike, je pomislil, sploh je bila izkušena in previdna voznica, nikoli ni naredila kakšne nepremišljenosti, ko je prišel trenutek, spet ga doživljam, ko da se dogaja ta hip: odprl sem oči in pogledal naprej po cesti, nikogar ni bilo pred nama, le blag ovinek je bil speljan v desno in naprej čez most in vsa drevesa so bila na svojih mestih, spomnil sem se, kaj če sem pozabil v hotelu vetrovko, naglo sem se ozrl, iskal sem jo z očmi po zadnjem sedežu, prebudil sem se šele v bolnišnici ter zvedel, da sva se zaletela v ograjo mostu, oba je vrglo iz avta, le da je mene na sredo ceste, Dano pa v ograjo, cev ograje ji je preparala srce, ni več odprla oči. »Iskreno sožalje,« je tiho rekla bolniška sestra, bila je bela kot angel, ki so ga nepobarvanega poslali na pot, tja k vzglavju moje postelje, že čez nekaj dni sem spet lahko hodil, pokopali so jo brez mene, tako sem stal čez teden sam ob njenem grobu, prst se je že posušila na tankem soncu in venci so že obledeli, DANI V SLOVO MOŽ MARTIN, kdo si je neki izmislil ta napis, najbrž gospodinja, položil sem ji sveže rože k mrzlim nogam, jokali nisem, jokali sem vse od tistega trenutka, ko

sva zadela in do trenutka, ko sem se v bolnišnici prebudil, vse poznejše solze bi bile obrabljene in lažne, jočejo jih ljudje, ki se ne znajo jokati, kadar ležijo negibni in brez zavesti, stal sem pred njo in si skušal razložiti njeno smrt, a sem se zmerom ustavil le ob ugotovitvi prometne policije, *bila je huda prometna nesreča*; šele ko je pred dvema mesecema novinar znova objavil članek z velikim črnim vprašajem, sem začel odkrivati najino skupno življenje, sem šele začel prepoznavati Dano, žensko, s katero sem se bil pred šestimi leti poročil, je pomislil, ko da do tistega trenutka nisem ničesar vedel o nama, o njej, premalo o sebi, in pomagala mi je Katarina, ni ji bila podobna, a sem šele ob njej in v njej videl Dano, šele zdaj sem lahko naredil skulpturo, o kateri sem že dolgo razmišljal, ideja me je preganjala že od vekomaj, Bog ljubezni, ne moreš biti drugačen, kakršnega sem te upodobil, in glej, moj sodnik, moji porotniki, sodišče javnosti me je oprostilo z besedami, *bila je nesreča, zaradi neprimerne hitrosti, spolzke ceste in sekunde nepazljivosti je nesrečna voznica zadela ob ograjo mostu*, a vi me ne boste mogli oprostiti, ne mene in ne čas, v katerem je živela, in ne ljudi, ki so ji križali življenje, ne omare, ki jo je odpirala, postelje, ki jo je postiljala, rož, ki jih je zalivala, ne ceste, ograje in mostu, to je svet v celoti, v njej in zunaj nje, kajti vse to se je kot vseobsegajoči blisk zbralo v njeni sekundi nepazljivosti in še sama je za svetlobno las zaobrnila volan preveč v levo, tja proti prostrani jasi, ki si jo je našla v trenutkih hrepenenja in upanja, da, moj sodnik, moji porotniki, moj tožilec — in vsi imate še zmerom moj obraz — lahko izrečete le, kriv sem, krivi smo. Pravici je zadoščeno.

Zmanjšal je hitrost, ni mogoče voziti hitreje po stopnicah iz sodne dvorane, je pomislil, nisi več frkolin, ki se spusti kar po stopniščni ograji, trenutek nato pa se je nasmehnil, in prav bi bilo, če bi vozil še počasneje, kdo je še kdaj videl koga, da bi z vso hitrostjo drvel v svojo dosmrtno ječo, tako ste me obsodili, krivi smo vsi, a jetnik sem jaz sam, ječo bom preživel lahko le kot Tin, pomagal mi bo, da bom naredil nove skulpture, železa imajo v jetniških oknih dovolj, da bom kar se da lahko nagajal ječarjem, da bom lahko s prstom vrtal luknje skozi jetniški zid, da bom lahko vrgel češnjevo koščico v nos predsedniku vlade, kadar bo prišel na ogled jetnišnice in bojo za ta obisk jetnišnico še zlasti lepo okrasili, in da si bom lahko kdaj pa kdaj rekel, ko pridem spet ven, bom vse začel znova, seveda, če me bo Eva še čakala na dnu dvorišča in če njen rumeni maček medtem ne bo crknil zaradi ometa, ki si ga lušči s starega zidu ter ga kar celega požira.

(Sklepno poglavje romana)